

Yhteinen aarteemme

Kasvien ja eläinten, mikrobien ja muiden eliölaajien geenivarat ovat yksi maapallomme merkittävimmistä luonnonvaroista. Niiden arvo näkyy ympäristössämme monin tavoin, vaikka emme sitä ehkä aina huomaakaan.

TEKSTI: Mari Rusanen | KUVA: Ragnar Johnskås

Ruokamme pohjautuu geenivaroihin, samoin metsätalouden tuotteet ja elävä ympäristömme. Monet lääkkeet ja biotekniikan tuotteet ovat tapa käyttää geenivaroja. Luettelo voisi jatkaa loputtomiin. Geenivarojen arvo ihmiskunnalle nyt ja tulevaisuudessa onkin niin suuri, että niiden pitää olla käytettävissä koko ihmiskunnan yhteiseksi hyväksi eivätkä ne voi olla minkään valtion yksinomaisuutta.

Suomen näkökulmasta ajatus geenivarojen omistamisesta voi tuntua jopa naurettavalta. Männyn siitepöly lentää Ruotsista Suomeen ilman tullimuodollisuuksia ja silakat uivat Itämeressä aluevesien rajoista välittämättä. Oikeudenmukaisuutta ovatkin peräänkuuluttaneet erityisesti kehittyvät maat, joilla on rikas ja monimuotoinen lajisto, mutta niukat voimavarat niiden hyödyntämiseen. Näistä maista on aikanaan tuotu korvauksetta suuri määrä viljelyskasveja sekä kotieläimiä Euroopan maatalouden käyttöön ja myöhemmin kehittyneiden maiden lääke- ja biotekniikan teollisuus on hyödyntänyt lähes korvauksetta niiden geenivaroja.

Kansainvälisissä neuvotteluissa on päästy yhteisymmärrykseen periaatteista, joita noudattaen geenivaroja voidaan käyttää ja hyödyntää oikeudenmukaisesti. Periaatteet on kirjattu vuonna 2010 Nagoyan

pöytäkirjaan, jonka täytäntöönpano on parhaillaan käynnissä ympäri maailman, myös Suomessa. Tavoitteena on, että geenivaroja ja niihin liittyvää perinteistä tietämystä käytetään kestävästi, että käyttöä edistetään tutkimuksen ja tuotekehittelyn keinoin ja että näin saavutettu hyöty jaetaan oikeudenmukaisesti. Huomiota kiinnitetään myös alkuperäiskansojen oikeuksiin omien geenivarojensa haltijoina. Jo ennen Nagoyan neuvotteluja on YK:n alaisen Maailman elintarvikejärjestön (FAO) puitteissa sovittu maailman ruokaturvan kannalta tärkeimpien kasvigeenivarojen käytöstä.

Euroopan Unionissa pidetään erityisen tärkeänä, että oma toimintamme kehittyvissä maissa on Nagoyan periaatteiden mukaista. Lainsäädännöllä varmistetaan että

geneettistä aineistoa haetaan tutkimus- ja kehityskäyttöön vain alkuperämaan suostumuksella ja että hakija noudattaa luovuttavan maan kanssa tehtyä sopimusta siitä, miten mahdolliset hyödyt tulevaisuudessa jaetaan. Hyötyjä ei välttämättä korvata rahalla, vaan hyötyjä voi palautua alkuperämaahan vaikkapa teknologian ja koulutuksen muodossa.

Kansallisen lain valmistelussa otetaan kantaa myös siihen, miten Suomi haluaa kontrolloida omia geenivarojaan. Saamelaisilla on järjestelmässä erityisasema alkuperäiskansana, mutta yleisesti ei nähdä tarpeelliseksi rajoittaa voimakkaasti Suomessa sijaitsevien geenivarojen saatavuutta. Suomi haluaa nähdä myös omat geenivaransa ihmiskunnan yhteisenä aarteena.

Kuusen siitepöly ei tunne valtioiden rajoja.